

Maxamadjanov Islomjon Usmonjon o'g'li
Namangan muhandislik-qurilish instituti doktoranti
Email: islomiy1101@gmail.com

OLIJ TA'LIM MUASSASALARI TALABALARIGA MUSTAQIL TA'LIMNI XORIJ TAJRIBASI ASOSIDA TASHKIL ETISH

Annotatsiya: *Oliy ta'limning manzarasi o'zgarib, asosiy e'tibor talaba faoliyati va umrbod ta'lim olishiga qaratilmoqda. Ushbu maqolada xorijdagi muvaffaqiyatli ta'lim modellarni ko'rib chiqish orqali oliy o'quv yurtlarida (OTM) talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish ko'rib chiqiladi. Maqolada mustaqil ta'limga oid adabiyotlarni o'rganiladi, AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya kabi mamlakatlardagi amaliy tadqiqotlarni tahlil qilinadi va samarali amalga oshirish uchun asosiy elementlarni aniqlanadi. Tadqiqot o'z-o'zini boshqarish madaniyatini rivojlantirish, mavjud resurslar va qo'llab-quvvatlash tizimlari bilan ta'minlash va mustaqil ishlarni o'quv dasturiga kiritish muhimligini ta'kidlaydi. Maqola oliy o'quv yurtlari uchun talabalarga o'z ta'lim yo'llarini o'z zimmasiga olishga imkon berish uchun amaliy tavsiyalar berish bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *Mustaqil ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, oliy ta'lim, talaba faoliyati, umrbod ta'lim, xorijiy ta'lim modellari, o'quv dasturlash integratsiyasi.*

Махамаджанов Исламджон Усмонжон ўғли
Докторант Наманганского инженерно-строительного института

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ НА ОСНОВЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

Аннотация: *Ситуация в сфере высшего образования меняется: основное внимание уделяется студенческой активности и обучению на протяжении всей жизни. В данной статье рассматривается организация самостоятельного образования студентов в высших учебных заведениях*

(ВУЗах) на основе обзора успешных образовательных моделей за рубежом. В статье рассматривается литература по самостоятельному обучению, анализируются тематические исследования из таких стран, как США, Великобритания и Австралия, и определяются ключевые элементы для эффективной реализации. Исследование подчеркивает важность развития культуры самоуправления, предоставления доступных ресурсов и систем поддержки, а также включения самостоятельной работы в учебную программу. Статья завершается практическими рекомендациями для высших учебных заведений, позволяющими студентам самим брать на себя ответственность за свой образовательный путь.

Ключевые слова: *Независимое обучение, самостоятельное обучение, высшее образование, студенческое агентство, непрерывное обучение, зарубежные модели, интеграция учебных программ.*

Makhamadjanov Islomjon Usmonjon o'g'li

Namangan engineering construction institute doctoral student

ORGANIZING INDEPENDENT EDUCATION FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ON THE BASIS OF FOREIGN EXPERIENCE

Abstract: *The landscape of higher education is evolving, with an emphasis on student agency and lifelong learning. This article explores the organization of independent education for students in higher education institutions (HEIs) by examining successful models from abroad. It delves into the literature on independent learning, analyzes case studies from countries like the US, UK, and Australia, and identifies key elements for effective implementation. The research highlights the importance of fostering a culture of self-directed learning, providing accessible resources and support systems, and integrating independent work into the curriculum. The article concludes by offering practical recommendations for HEIs to empower students to take charge of their learning journeys.*

Keywords: *Independent learning, self-directed learning, higher education, student agency, lifelong learning, foreign models, curriculum integration.*

Kirish

Hozirgi kunda barcha oliy ta'lim muassasalari landshafti doimiy ravishda rivojlanib, tobora globallashib borayotgan dunyoda talabalarning o'zgaruvchan ehtiyojlari va talablarini qondirishga moslashmoqda. So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarida (OTM) talabalar o'rtasida mustaqil bilim olishga e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Talabalarning o'z ta'lim jarayoni uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi, o'z-o'zini boshqaradigan faoliyat bilan shug'ullanishi va shaxsiy qiziqish mavzulariga intilishi bilan tavsiflangan mustaqil ta'lim akademik va undan tashqarida muvaffaqiyatga erishish uchun qimmatli mahorat sifatida e'tirof etilgan. O'qituvchiga yo'naltirilgan ma'ruzalar va passiv ta'lim bilan tavsiflangan oliy ta'limning an'anaviy modeli paradigma o'zgarishini boshdan kechirmoqda. Bugungi talabalar ko'proq shaxsiylashtirilgan va moslashuvchan ta'lim tajribasini talab qilmoqdalar, bu esa ularni umrbod ta'lim va o'zgaruvchan mehnat bozori uchun ko'nikmalar bilan ta'minlaydi. Talabalar o'z o'quv maqsadlari, mazmunini o'rganish va sur'atlarini o'z zimmalariga oladigan mustaqil ta'lim ushbu rivojlanayotgan ehtiyojlarni qondirishning asosiy strategiyasi sifatida e'tibor qozonmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Mustaqil ta'lim bo'yicha tadqiqotlar so'nggi on yilliklar davomida davom etmoqda, ammo u XX-asrning o'rtalaridan boshlab katta e'tibor va jadallik kasb etgan. 1960 va 1970-yillarda ta'lim falsafasida ko'proq o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlar sezilarli darajada yuzaga chiqa boshladi, bu individual o'rganish tajribasi va o'quvchilarning avtonomiyasi muhimligini ko'rsatdi. Bu davr mustaqil ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, shaxsiylashtirilgan ta'lim va muqobil ta'lim modellari kabi mavzularni o'rganish bo'yicha yanada tizimli tadqiqotlarning boshlanishi edi. Mustaqil ta'lim, shuningdek, o'z-o'zini boshqarish sifatida ham tanilgan, ta'lim sohasidagi tadqiqotlarga qiziqish ortib bormoqda. Malkom Noulz (1975) kattalar

ta'limida o'quvchilarning avtonomiyasi va o'zini-o'zi boshqarishining muhimligini ta'kidlab, andragogiya konsepsiyasini yaratdi. Zimmerman (2000) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar muvaffaqiyatli mustaqil ta'limda metabolish, o'z-o'zini tartibga solish va motivatsiya rolini ta'kidlaydi. Tadqiqotlar mustaqil ta'limning bir qancha afzalliklarini ko'rsatdi, jumladan, chuqurroq tushunish, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini yaxshilash va o'ziga ishonchni oshirish (Schroeder, 2014). Biroq, vaqtni boshqarish, motivatsiyani saqlab qolish va sifatli resurslarga kirish kabi qiyinchiliklar ham mavjud (Brookfield, 2017).

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada butun dunyo bo'ylab oliy o'quv yurtlarida muvaffaqiyatli mustaqil ta'lim dasturlari misollarini tahlil qilib, sifatli yondashuvni muhokama qiladi. Talabalarga yo'naltirilgan pedagogika sohasidagi yutuqlari bilan mashhur bo'lgan AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya kabi mamlakatlarga e'tibor qaratilgan. Ma'lumotlar mustaqil ta'lim tashabbuslari bilan bog'liq akademik jurnallar, institutsional hisobotlar va onlayn resurslar orqali to'plangan. Bundan tashqari, o'z-o'zini boshqarish, talabalar faoliyati va o'quv dasturlari integratsiyasi bo'yicha tegishli adabiyotlar ko'rib chiqildi.

Tahlillar va natijalar

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan yangi 2020-yil 23-sentyabrdagi O'RQ-637 "Ta'lim to'g'risida" gi qonunga imzo qo'yildi. Bu esa, ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu vaqtdan boshlab AQSH, Buyuk Britaniya va Avstraliya va boshqa davlatlar ta'lim tajribasidan foydalanib, ta'lim tizimi va samarali o'qitish tubdan o'zgardi. Shu bilan birgalikda, mustaqil ta'limga bo'lgan qarashlar tubdan o'zgardi, unga bo'lgan talab hamda e'tibor yanada oshdi.

Tahlil qilingan amaliy tadqiqotlar asosida OTMda mustaqil ta'limni tashkil etish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan bir qancha asosiy elementlar namoyon bo'ldi:

1. **O'z-o'zini boshqarish madaniyati:** OTMlar talabalarni o'z bilimlarini egallashga undaydigan madaniyatni rivojlantirishi kerak. Bu o'z-o'zini anglashni targ'ib qilish, maqsadlarni belgilash uchun imkoniyatlar yaratish va tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishni o'z ichiga oladi.
2. **Foydalanish mumkin bo'lgan manbalar va qo'llab-quvvatlash tizimlari:** Yuqori sifatli resurslar mustaqil o'rganish uchun zarurdir. Bunga onlayn o'quv materiallari, tanlangan ma'lumotlar bazalari va tadqiqot vositalariga kirish kiradi. Bundan tashqari, maxsus o'rganish bo'yicha maslahatchilar, tengdoshlar uchun maslahat dasturlari va mustaqil ta'lim ko'nikmalari bo'yicha seminarlar kabi qo'llab-quvvatlash tizimlari juda foydali bo'lishi mumkin.
3. **O'quv rejasi bilan integratsiya:** Mustaqil ta'lim alohida faoliyat bo'lmasligi kerak. Mustaqil izlanishni o'quv dasturiga kiritish uning ahamiyatini kuchaytiradi. Bunga tadqiqot loyihalari, muammoli o'quv mashqlari va onlayn munozara taxtalari kabi faoliyatlar orqali erishish mumkin.

Muvaffaqiyatli modellarga misollar:

- **Amerika Qo'shma Shtatlari:** Ko'pgina AQSh universitetlari o'quvchilarga o'quv rejasidan tashqari mavzularni o'z tezligida o'rganish imkonini beruvchi onlayn o'quv platformalari va MOOCs (Massive Open Online Courses) taklif qiladi. Bundan tashqari, ba'zi universitetlar mustaqil tadqiqot loyihalari va tajribalarni o'z ichiga oladi, bu esa o'z-o'zini boshqarishga yordam beradi.
- **Birlashgan Qirollik:** Buyuk Britaniyaning bir qancha universitetlari an'anaviy ma'ruzalarni onlayn o'quv modullari va talabalar boshchiligidagi faoliyat bilan birlashtirib, aralash ta'lim modellarini qabul qildilar. Bu mustaqil izlanish va bilimlarni sinfdan tashqarida qo'llash imkonini beradi.

- **Avstraliya:** Avstraliya universitetlari tanqidiy fikrlash va mustaqil ta'lim ko'nikmalariga urg'u beradi. Bu ularning o'quv dasturlarini loyihalashda o'z aksini topgan bo'lib, ular o'quvchilardan tashabbus ko'rsatish va o'z ta'limini mustaqil boshqarishni talab qiladigan muammoli o'quv mashqlari, tadqiqot loyihalari va taqdimotlarni o'z ichiga oladi.

Xulosa

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, mustaqil ta'lim o'quvchilarni mustahkamlash va umrbod ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Xorijdagi muvaffaqiyatli modellardan ilhom olish va ushbu maqolada belgilangan asosiy elementlarni o'z ichiga olgan OTMLar mustaqil ta'lim uchun mustahkam asos yaratishi mumkin. Bu o'quvchilarning mustaqilligini rivojlantirish, mavjud resurslar va qo'llab-quvvatlash tizimlari bilan ta'minlash va mustaqil tadqiqotni o'quv dasturiga kiritishni o'z ichiga oladi. Talabalarga o'z ta'lim yo'llarini o'z zimmasiga olishga imkon berish orqali OTMLar ularni doimiy malaka oshirish va moslashishni talab qiluvchi o'zgaruvchan dunyoda rivojlanishga tayyorlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brookfield, S. D. "Becoming a critically reflective teacher". John Wiley & Sons. 2017 y
2. Knowles, M. S. "Self-directed learning: A cognitive approach". Association for Supervision and Curriculum Development. 1975 y
3. Schroeder, C. M. "Benefits of student-directed learning". Journal of Educational Psychology, 106(2), 2014 y, 218-233.
4. Zimmerman, B. J. "Self-efficacy: An essential component of motivational development". School Psychology Quarterly, 15(2), 2000 y, 163-179.
5. <https://lex.uz/docs/-5013007>
6. Maxamadjanov I.U. "Python dasturlash tili fanidan electron qo'llanmani joriy etish samaradorligi". Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, 2024 № 2-son 181-183

7. T Ismoilov, R Burxonov. “ТАЛАБАЛАРНИНГ КРЕАТИВ ПОТЕНЦИАЛИ ВА УНИ ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ”. Физико-технологического образование. 2021 й 2-сон.
8. S Sh Otabayeva, IU Maxamadjanov. “Blended learning (aralash o‘qitish) ning ta’lim jarayonidagi ahamiyati”. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. 2022y. 410-412 s
9. Islomjon Usmonjon o‘g‘li Maxamadjanov, Sevaraxon Shaxobiddinovna Otabayeva, Sabitxan Xashimov. “Xorijiy tillardan bilimini baxolovchi smart-teach onlayn platformani istiqbolli rejalari”. Science and Education jurnal. 2021y. 304-307 s
10. T.Ismoilov, I.Maxamadjanov. “Oliy ta’limda o‘qitishning intensivlashtirish maqsadida interfaol usullardan foydalanish”. “Farg‘ona vodiysida xavfsiz harakatlanishni tahminlash: muammo va yechimlar” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 23-24-feral 2024-yil 947-951 s
11. Maxamadjanov Islomjon Usmonjon o‘g‘li. “Texnika universiteti talabalari mustaqil ishini tashkil etish pedagogik muammo sifatida”. “ Texnik oliy o‘quv yurtlarida tillarni o‘qitishda innovatsion va kommunikativ yondashuvlar: muammo va yechimlar” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 19-20-aprel 2024-yil. 539-545 s.
12. Maxamadjanov Islomjon Usmonjon o‘g‘li. “Raqamli texnologiyalarning mustaqil ta’limni tashkil etishdagi roli”. “ Raqamli texnologiyalarning iqtisodiyot va ta’limdagi o‘rni” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. 26-27-aprel 2024-yil. 84-86 s.